

De wilde binnenvaart

Ander werk van Stijn van der Loo

De Galvano (roman, 2004) Schrijversprijs
der Brabantse Letteren

De held Jacob Mulle (roman, 2006) Halewijnprijs

Slopers (roman, 2012)

Kleine helden zijn wij (roman, 2018)

Stijn van der Loo

De wilde binnenvaart

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2022

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Veel dank aan Pieter en Adri Romijn.

Copyright © 2022 Stijn van der Loo
Voor overname kunt u zich wenden tot
Em. Querido's Uitgeverij BV, Weteringschans 259,
1017 XJ Amsterdam.

Omslag Nanja Toebak
Omslagbeeld Silas Manhood/Trevillion Images
Foto auteur Simon van Boxtel

ISBN 978 90 214 3708 8 / NUR 301
www.querido.nl
www.stijnvanderloo.com

Voor Claire

The devil is at the crossroads.

1

‘Die Riessling,’ zei ik tegen Pluim, ‘daar heb ik nou eens echt een hekel aan. Dat kan toch? Hij is niet mijn type. Dat zelfingenomene van hem... Of laat ik het zo zeggen: wat ik aan hem bewonder is dat hij zo spectaculair zeker is van zichzelf.’

‘Je bent jaloers.’

‘Misschien wel, ja, maar misschien ook niet.’

‘Hij doet gewoon zijn werk. Dat heeft-ie altijd gedaan.’

‘Lijstjes maken, lading verdelen, zeker zijn van zichzelf...’

‘Ja, zijn werk. Godverdomme, Vierling, je bent een kind.’

‘Ik mag hem niet, klaar.’

Zacht pruttelend glijdt de spits over het gladde water van de Maas, la Meuse. Een meerkoet peddelt langs zij, hij zwemt al een tijdje met ons op, blijft zo’n beetje in de buurt, tuk op een happie. Blatta, in zijn hemd, houdt me vanachter het roer in het oog, hoe ik op het voordek lig, op mijn buik, boven op zijn hut. Hij heeft die lome Argentijnse oogopslag waarin iets wreeds glimt, gelaten maar geïnteresseerd, vooral als het lijkt of er iets staat te gebeuren.

De loop van mijn buks glimt van het vet. ‘Hou je lopen in de olie, Vierling,’ klonk het vroeger in dienst. Alles danst en glanst in de zon, scherven licht spatten van het water als de meerkoet naar kroos duikt en zo een kleine commotie veroorzaakt. Het rivierwater ruikt zoet. Het is zomer en vrede. Mijn vinger spant om de trekker. Een lichte hoofdpijn zeurt rond mijn slapen, drenst gelijk op met de kalme deining van het schip.

We glijden langs een grote zwaan die op de oever staat te pronken. Ik richt mijn loop op dat stralende doelwit. Luchtbuuskogels zijn maar kleine loden dopjes, net genoeg om iemand mee te verwonden, maar zo’n zwaan, zo’n broos bottenskelet in verenpak, licht als een rijstpapieren lamp, daar schiet je natuurlijk dwars doorheen.

Liefje, zou ik willen zeggen. Maar wat betekent dat woord? Iedereen is lief, niemand is te vertrouwen.

Pluim houdt er haar eigen vocabulaire op na. Ze wil ‘verbinding’, zegt ze.

“‘Verbinding’ is een modewoord, dat weet je toch?”

Maar ze wil niet lief genoemd worden. ‘Lief! Bah! Dat hebben er al zoveel tegen me gezegd. En waar heeft het me gebracht? Als je me zo nodig iets wil geven, geef maar geld, daar kan ik wat mee. Geld, een huis, een veilige plek voor mezelf. Noem me fantasieloos, schipper. Mijn fantasie gaat uit naar geld. Al het andere is holle klank, ik heb er zoveel horen zingen, baritons in galmende sluizen. Het betekent niets meer voor me. Zie mijn ogen, schipper, ze staan dof. Vind je dat poëtisch? Zie de rimpels in mijn vel. Wat

wil je daarover zuchten? Als de rimpels op het water?
Schrijf gerust een liefdesgedicht, als je zo nodig moet,
maar val mij er niet mee lastig.’

Pluim is tweeëndertig, ik ben negenendertig. Ons leeftijdsverschil, roepen ze dan. Mijn moeder riep dat. Of vraag het aan Riessling, wat hij ervan denkt? Bah. Laat maar zitten.

Pluim is naar haar zus gegaan, Trude. Die heeft alles wat Pluim wenst. Grond, zompige zuigende klei. Een eigen huis, nou ja, een krot zonder fundament, verzaard met een onaflosbare hypotheek. Dat wordt daar allemaal de modder in gezogen, een halve centimeter per jaar. En dan nog een sliert katten, een paar honden, een armetierige boomgaard van vijf kersbomen, een rijtje appels en een aanhoudende spreekwienplaat.

Maar wat heb ik te bieden dan? De spits, die ouwe schuit, het schip van opa Vierling. We moeten nodig weer de helling op met dat erfstuk. De Anna Barbara! En dan poëzie natuurlijk. De poëzie van het drijven op water, met tonnen vracht, dat delicate evenwicht, op het zwarte water, die lieflijk ogende moordenaar. Hoor maar, heb ik soms niet mijn vrije geest te bieden? Ha! Laat haar niet lachen: ‘Ongebonden is nog niet vrij. Dat is los. Iemand op wie niet gebouwd kan worden, een zwerver. Met zijn klusjes, goed voor een handje geld dat net de diesel kan vergoeden om weer een meter op te varen. Is dat soms geen gevangenschap, schip-pertje, geen slavernij? Hoe moet jij ooit een hypotheek krijgen?’

Ik steek mijn hand op naar Blatta, hij legt de spits langs zij, we meren aan. In de hitte van de zomerdag trilt de lucht, een kleine vogel kwinkleert en duikt naar vis, aan de oever raspt een krekelfamilie een pastorale, je moet het willen horen – stopt abrupt als ik de wal op stap.

De zwaan ligt op zijn zij in het gras, zijn bek open, zijn zwartgerande snavel bebloed. Hij is zwaar. De dood maakt een lichaam zwaar. Dat gebeurt als de ziel, die ijle optimist, vervliegt. Zijn glans is ook weg, zijn veren zijn dof, een vale vaatdoek. Ik kniel aan de watterand en dompel het dier onder, was het bloed van zijn veren, vaandel hem plonzend door het donkere water, witte vlag. Mijn hoofdpijn komt weer opzetten.

‘Witte wijn,’ roep ik naar Blatta. ‘Bino Bianco!’

Blatta staat op het gangboord te grijnzen. Hij heeft de fles al vast, houdt hem fonkelogig omhoog. Hoe vaak heeft hij niet bruine ogen als-ie opzij kijkt; kijkt-ie je aan, dan lijken ze plotseling blauw. Het is de lichtval. ‘Blatta, je bent een kameleon!’

Hij grinnikt, steekt zijn vuile duim op, neemt een slok en zet de fles op het gangboord. Dan pakt hij het druipende beest van me over, tilt het aan boord, knikt goedkeurend. ‘Mooi maaltje, baas.’

We meren af, ik neem het roer, en Blatta gaat in het achteronder wat aan de veren zitten plukken, sigaret tussen zijn lippen.

Blatta mist de helft van zijn ringvinger. Er is ooit een tandwiel onder zijn trouwring geslagen. ‘Het huweliek is niet voor mij,’ zegt hij glimlachend. Dat huwelijk was in Argentinië, tot dat tandwiel zijn sprookje

aan flarden rukte. Daarna is hij als circustentenbouwer in Europa beland. De stap van circustenten naar de binnenvaart was maar een kleine. Vastsjorren en weer losgooien. We werken met dezelfde touwen. Overigens schijnt half Argentinië naar hem op zoek te zijn, daar laat hij niet veel over los. Ik wil hem ernaar vragen, maar het kan me ook niet schelen. Zolang hij zijn werk doet... Heeft hij zijn vaarbewijs? Ik weet het eigenlijk niet. Ik heb zijn monsterboekje met vaartijden nooit gezien. Of zijn medische keuring. Het doet er niet toe. We varen, hij weet wat hij moet doen.

‘Blatta, overnemen!’

Ik hoor hem het trapje opklauteren, het ijzer zingt onder zijn voetstap, ik wandel al over het gangboord naar voren, neem mijn buks van het voordek en wikkel de vette loop voorzichtig in een doek, laad hem en zet hem in mijn hut naast de deurpost. Dan terug naar de stuurhut. Halverwege het gangboord zie ik Blatta het achteronder weer in dalen, de kombuis in. Nou ja, kombuis... Een driepits-ATAG-gasstelletje op een meubeltje naast de gootsteen: een uitgebroken kastje met een pomp en een randje van tien centimeter als spoelbak. Het is wat het is, je moet het erin zien. Als ik het roer weer neem klimt uit de kajuit een braadgeur van vlees en knoflook op.

Met een luchtbuks kun je hier aan de Maas prima eten. Alle vogels hebben een filetje op hun borst en een paar knapperige pootjes. De meerkoet die ons zo schrikogig verwachtingsvol volgt heeft nog geen idee van zijn eindbestemming een dezer dagen. Maar vandaag eten we zwaan, een koningsmaal.

Als je trouwens aangemeerd ligt, bijvoorbeeld bij een sluis, moet er 's nachts niet een of andere grappenmaker over het gangboord sluipen. Zo iemand schiet je toch een loden luchtbuuskogel tussen zijn ogen, elke schipper zou dat doen, reken maar dat dat pijn doet, zeker van dichtbij. Welke gek komt er over een gangboord aangeslopen midden in de nacht? Men moet op het water de rustgevende deining niet verwarren met slaap. Ik slaap altijd licht. En mijn buks is geladen, natuurlijk. Dienstdiscipline. 'Een wapen is geen wapen als het niet op scherp staat, Vierling.' Maar het is zomer en vrede. Zomer en vrede, herhaal dat.

De naam is Vierling, en dat is ook die van mijn grootvader van vaderskant, de naam zal sommigen daarom bekend voorkomen, zeker in de binnenvaart, want hij was de voortvarende oprichter van vakbond VGW, Voor Gezamenlijke Welvaart, en de grote opruier achter de Rijnstakingen van rond de eeuwwisseling. Gustav Vierling. Van hem heb ik ook mijn voornaam, Guus. Daarna is hij opgeklommen tot secretaris op het ministerie, en heeft nooit meer iemand van hem gehoord. Behalve wij natuurlijk. Want hij ging de wal op en kreeg een zoon, Jacob Vierling, mijn vader Koos.

Die vergaarde in zijn jaren wat faam als de schrijver van communistische pamfletten onder de kop 'Een-, twee-, drie-, Vierling spreekt zich uit!' Ook in de binnenvaartwereld, in het blad *Houdt Koers*. Al was hij een Vierling, varen deed hij niet, we woonden aan de wal. Ik lag al in bed als hij van zijn redactievergaderingen thuiskwam en met gestrekte pas zijn werkkamer

in beende, waar hij de halve nacht zijn schrijfmachine ervanlangs gaf. Een-, twee-, drie-, Vierling spreekt zich uit! Het was die aframmeling waar ik in mijn jeugd op insliep, zijn werkkamer grensde aan mijn slaapkamer, mijn bed stond op dezelfde houten vloer waarop hij aan zijn werktafel zat te beuken. De sigarettenrook dreef samen met zijn jeneverwalm door kieren en spleten mijn kamer in, bij elke ram die hij op de toetsen van zijn instrument uitdeelde. Liever dat hij op dat ding ramde dan dat hij mij een van zijn befaamde hengsten gaf. Vader kon opvliegend zijn, heette het, dan moest je hem niet voor de voeten lopen. Zijn drift wisselde hij af met diepe melancholie. Daar was die jenever voor. Hij was diepongelukkig aan de wal. Het was de schuld van de kapitalisten. Er moest altijd iemand de schuld hebben, volgens moeder.

Toen ik ertoe kwam het beroep van opa op te pakken en te gaan varen, werd dat in de binnenvaartwereld met het nodige wantrouwen begroet. In ieder geval wekt mijn naam nog steeds de achterdocht van reders en collega's, daar is niets aan te doen. Ik ben de derde generatie Vierling, flink verdund, en zeker minder spraakmakend dan grootvader, 'meer een eenling dan een Vierling', zoals Pluim weleens plagend zegt, maar het geheugen in de binnenvaart is langer dan de Rijn en voert eindeloos terug. Onze spits, de Anna Barbara, was nog in de familie, maar ze lag al een generatie op de helling.

Toen ik aan vader verkondigde dat ik zelfstandig wilde varen en net als opa op de Anna Barbara de wil-

de binnenvaart in ging, keek hij me verbluft aan. Je zag in zijn rooddoorlopen ogen wel dat dit het stomste was wat in me op had kunnen komen. En nu had ik het ook nog hardop gezegd. Het meest stompzinnige plan dat ik ooit had gehad, en ik was toch al zo'n dromer volgens hem. Hij bekeek me met afgrijzen. Waar had hij goddomme zijn artikelen voor geschreven? Stond het niet in elke column die hij had afgeleverd, in vette letters gebeukt? De corrupte binnenvaartwereld? Ondergang van de kleine zelfstandige? Had ik er helemaal niets van begrepen? Met mijn gedroom? Ik was een vreemde. Dat zag ik allemaal in die blik van hem, nog voor hij een woord had kunnen uitbrengen, nog voor hij met zijn vuist op tafel had geramd, nog voor hij met zijn typevinger was gaan hameren. Hij stond me zo lang aan te staren, priemend, met dat enigszins zwabberende hoofd van hem, dat het bijna een grap werd.

Ik zal eerlijk zijn. Ik voelde me ook een vreemde. Als iemand je zo staat aan te staren, worden die ogen een ding apart. Ze komen los van het gezicht, de irissen met die gitzwarte punt erin, drijvend in vochtig oogwit. Ogen de spiegel van de ziel? Meer een nat gepeld ei waarop iemand een stip heeft gezet. Toen kwam de preek.

'De wilde binnenvaart? Op die ouwe spits van opa, die vermolmde schuit?' Hij wist van verontwaardiging niet waar hij moest beginnen. 'Wie denk je dat je bent? Een schipper uit de negentiende eeuw? Of een dichter soms? Romantische jeugd? De meeste mensen hebben geen geduld met jeugd!' Hij keek me weer priemend

aan, of het wel tot me doordrong wat hij zei. ‘Ze moeten niets hebben van een flierefluiter! Die het toeval achternavaat! De mensen houden van zekerheid, punt uit. En jeugd sterft jong.’ Hij praatte in korte statements, de slogans van zijn gelijk. Ze konden zo in zijn volgende column. Nooit had ik me meer een vreemde gevoeld dan daar en toen, tegenover die briesende stier. Het was bepaald bedreigend, ik durfde me niet te verroeren. Ondertussen was ook moeder verschenen, ze was uit de schaduw achter haar man naar voren gestapt en legde een hand op zijn schouder. Om hem te kalmeren misschien, of op zijn plaats te houden. Stand by your man. Want je wist het niet met hem.

Hij maakte zich kwaad, zat zich nog meer op te winden, timmerde met zijn vinger op het tafelblad, hamerde op zijn gelijk als op zijn typemachine. ‘Ongebonden varen! Dat kan niet meer in deze tijd, weet je dat soms niet? Dat hebben die kapitalisten wel verpest! Heb je daar niks van meegekregen?’ Hij schudde zijn hoofd. Het was te veel voor hem, zoveel domheid, onwetendheid gewoon. Waar had hij zich voor uitgesloofd? Al die columns, had ik er geen een van gelezen soms? Had ik helemaal niets opgestoken?

‘Je zult bij een baas moeten,’ zuchtte hij ten slotte. ‘Verolmen. Die zijn groot, ze vallen niet snel om.’ Dat idee maakte hem opnieuw razend. ‘Dat ik je nondeju nog een kapitalist moet aanbevelen ook! Ga in ieder geval bij de vakbond!’

Hij was rood aangelopen, de kleur van het enig juiste verbond. Het kwam ook van de jenever. Hij probeerde zichzelf te kalmeren, wilde me goede raad geven,

maar ontstak toch weer in woede, ramde met zijn vuist op tafel. Hij had toch godverdomme het beste met me voor!

‘Je zult worden uitgebuit door de reders! Het grootkapitaal! Op zijn best! Op zijn slechtst zul je nergens aansluiting vinden. Vogelvrij! Een losse dobber.’ Hij zuchtte me zijn kegel in het gezicht. ‘Geloof me nou: de wilde binnenvaart heeft zijn langste tijd gehad.’

‘Denk ook aan Pluim, jongen,’ voegde moeder zich voorbeeldig in het koor. ‘Ze is een rustig meisje en verdient een betrouwbare man, een zeker bestaan.’

Nou, wat wilde hij nog meer? De vrouw achter de man, in duet! Ik dacht er ondertussen het mijne van, dit circus aan de wal. Met zijn kabaal. Het kon me gestolen worden. Omdat hij zo verbitterd op de wal zat was hij juist de romanticus, waar of niet? Geen groter romanticus dan de verbitterde romanticus. Met zijn gezuip. En getyp. Huis vol ongeluk. Ik probeerde het nog bij moeder.

‘Pluim en ik gaan samen de spits oplappen, mam,’ zei ik. ‘Ze houdt van schilderen.’

Vader vloog op: ‘Houdt van schilderen!!’ Het spuug spatte van zijn lip. Het was werkelijk te stompzinnig voor woorden. Hij bekeek me verslagen, met die nat gepelde eieren van hem. Tegen domheid en jeugd viel niets in te brengen. Ik was een vreemde, definitief. Hij vloekte en verdween naar zijn kamer.

Zo is het gegaan. We varen net als grootvader zelfstandig, al heeft het inderdaad niet meer het elan van vroeger. In zijn tijd was het: beter een kleine baas dan een

grote knecht. Tegenwoordig wordt nogal meewarig naar zelfstandigen gekeken: ze kunnen zeker geen vaste aanstelling krijgen.

Toch redden we ons. De Anna Barbara was al hypotheekvrij, dat was onze kleine voorsprong. Bovendien ben ik me altijd bewust geweest van mijn status aparte, van jongs af aan. Ik zat op de knie van Kuypers, moet je denken, en Van Ravesteijn en Gorter waren huisvrienden in hun tijd. Grootpapa en hoe-heet-ie-ook-alweer, de minister, gingen samen aan de zuip en de hoer op, als we de verhalen mogen geloven. Bij elke sluis wisten ze de weg en in Parijs meerden ze aan bij de Hallen. Al heeft hij me daar zelf nooit iets van verteld, dat hij een rouwdouwer was, ja, dat denk ik wel. Een telg zijn in zijn roemruchte geslacht dus, daar rust een verwachting op. Met dezelfde voornaam nog wel. Gustav, Guus! Adel verplicht. ‘Verwaand manneke,’ zegt Pluim weleens liefkozend.

‘Je bent al net zo eigenwijs als je opa,’ zei moeder altijd. Maar dan had ze wel die zachte gekwelde glimlach, we hadden de Mona Lisa in huis! Want wat had haar ‘betrouwbare’ kerel haar tenslotte gebracht? Een klein huis vol miskenning, woede en drank. Was dan gaan varen, sukkel, dacht ik vaak. Maar ja. Vader en ik pasten niet bij elkaar. We waren puzzelstukjes van verschillende puzzels. Alles wat ik zei was stompzinnig voor hem, alles wat hij zei grotesk in mijn ogen. Ik ging het huis uit en stapte aan boord, de binnenvaart in, en kwam alleen nog thuis met kerst en Pasen. Het was een bevrijdende tijd. We waren jong, Pluim en ik, en alles kon. Het water was pure poëzie. We hadden

niet veel nodig. Elke vracht was een feestje, elke reis een droom.

Onze eerste keer Frankrijk was meteen in het eerste jaar, met 314 ton kolen van Terneuzen naar Corbehem. In juli van dat jaar deden we onze eerste toer naar de Saône: 223 ton potgrond van Coevorden naar Villefranche. Dat betaalde toen 56,50 gulden per ton. Ik noteerde alles in mijn logboekje. De terugreis van Gray naar Deventer ging met 239 ton luzernepellets tegen 142,33 francs per ton. Zo leerde ik van lieverlee precies wat mijn achtendertigenhalve-meter-schip per dag kostte en wat het opleverde. We hadden het niet breed, maar het ging.

De stelregel die opa me op zijn knie al onderwees, met trillend opgestoken vinger, heb ik altijd onthouden: 'Buig voor niemand, bouw op jezelf.' Het evangelie van Gustav Vierling, het is mijn eigen leefregel geworden.

Het zwanenvlees is mals. Een malse zwaan, wie heeft daar ooit van gehoord?

'Ben je ook al kok geweest, Blatta? Hoe weet jij hoe je een zwaan moet bereiden?'

Blatta kijkt met zijn dubbelkleurige ogen op van zijn vleesverorbering, glimlacht en gaat gestaag verder met eten, trekt het pezige vlees van de botjes met fonkelwitte tanden, bijgeluiden in zijn keel als van een hond.

'Net als gallo na de pelea, die haan na het hanengevecht. Verliezer gaat in die pot,' zegt hij kauwend. 'Niet moeilijk. Die veren moeten eraf en die vlees moet gaar.'

‘Maar de kruiden dan?’

Hij peutert met zijn vinger tussen zijn tanden. ‘Knoflook,’ zegt hij, en hij lacht stralend. ‘Baas, komt Plume nog aan boord? Wanneer?’

Ik haal mijn schouders op. ‘Ze is naar haar zus.’

‘Liefde is inwisselbaar,’ zei Pluim laatst. Ze had erover nagedacht, ze fronste erbij. Ik wist niet wat ik ervan moest maken.

‘Liefde is inwisselbaar?’

‘We zijn inwisselbaar als plastic zakken.’

‘Pluimpje,’ zei ik.

‘Jij hebt mij niet nodig.’

Ik wilde wijzen op de glinstering van het water, het beeld van de hoge voorbijglijdende oever, het kalme tempo van onze vaart, de poëzie van het schip, de geuren van diesel en gras, weet ik veel. ‘Het ligt er maar aan hoe je het belicht,’ zei ik. ‘Alles is belichting, perceptie.’

Maar het heeft geen zin haar te willen overtuigen. In onze ruzies ontwaakt in mij meer van vader dan ik wil toegeven. Ik word woedend en stellig. Alleen de kegel ontbreekt, verder zit ik net zo te drammen en op tafel te tikken als die ouwe als ik niet uitkijk. ‘Miskennen zit altijd in jezelf,’ roep ik dan. ‘Het is hoe je kijkt, hoe je de dingen wenst te zien.’ Zo’n preek had ik vader wel willen geven, maar dat kwam er natuurlijk nooit van en toen werd hij ziek. Dan doe je dat niet meer, je gelijk uitstallen. Het werd een ziekbed van twee jaar vol zachte begroetingen en beleefd gefluister. Hij werd wel minder driftig in die tijd, het was niet

meer op te brengen. Toen hij stierf was er weinig van hem over. Een uitgeteerd gezicht, bijna doorzichtig, de kanker had hem laten voelen wie de baas was. Niet de communisten en ook niet de kapitalisten, maar de kanker.

Ik proef het zachte zwanenvlees met mijn ogen dicht. Werkelijk, zo mals als boter, goddelijk. Was Pluimpje hier nu, ik zou haar voeren en vervoeren. En opvreten. 'Wijn, Blatta, meer wijn!'